

Denne har vi spreidd
i 3000 ek.

KAMPEN OM MONGSTAD

HISTORIA OM KORLEIS MONOPOLKONSERNET
NORSK HYDRO VED HJELP AV STATSAPPARATET
OG LEIINGA I DNA. RASERTE EIT VESTLANDSK
BYGDESAMFUNN

(Særtrykk av ein artikkel i tidsskriftet Røde Fane nr. 3/73)

Spreidd av Raud Valallianse i Hordaland
Adresse: Nygårdsgt. 50,
5000 Bergen
Tlf.. (05) 23 25 49

Torstein Hjellum:

**Eksemplet Mongstad –
distriktsutbygging og
statsmonopolkapitalisme**

En av de få konkrete prosjektene i Vestlandsplanen var industrireiseing på Mongstad i Nord-Hordaland.

Norsk Hydro fikk tilslaget framfor Årdal og Sunndal Verk. De lovte 1500–1800 arbeidsplasser, mens ÅSV bare lovte 5–600.

Resultatet er blitt – oljeraffineri med 170 ansatte, av dem nesten ingen fra bygda, og rasering av hele Mongstadbygda.

Hvordan skjedde dette? Hvem bestemte resultatet?

Det er det denne artikkelen forteller om.

Den ble opprinnelig lagt fram som foredrag i Studenter-samfunnet i Bergen 23. mars i år. I debatten deltok bl.a. stortingsmann Ulveseth (DNA, styremedlem i Norsk Hydro, tidl. formann i Vestlandskomiteen), ordfører Grov (Lindås kommune, hvor Mongstad ligger), stortingsmann Helland (SP, tidl. ordfører i Lindås), og oppsittere fra Mongstad.

TO PARTER – TO VESENSFORSKJELLIGE PROBLEMER

Vi har to hovedparter i spørsmålet om den pågående industrireiseing på Mongstad:

Lokalsamfunnene i Nord-Hordaland og det statsmonopolkapitalistiske konsernet Norsk Hydro.

Disse to partene har hver for seg i utgangspunktet presserende problem de ønsker å løse, men problem som er av *vesensforskjellig* karakter.

Lokalsamfunnets problem: å sikre bosettingen

Lokalsamfunnene i Nord-Hordaland er utkant i Norge. Næringsgrunnlaget

er tradisjonelt, jordbruk og fiske. Begge næringsgrenene har stagnert og dermed også befolkningsutviklingen i hele området ettersom det samtidig ikke har vært noen utvikling av sekundærnæringene, f.eks. småindustri. Den yngre arbeidskrafta er nødt til å søke ut av bygdene, hovedsakelig til Bergensområdet. Mulighetene for jordbrukerne og fiskerne til å utvikle en tilpasning til sine yrker og hindre nedlegging og utflytting, har i dette området som i andre utkantområder, ikke vært mulig. Selve Mongstadbygda er delvis et unntak. Der har det vært mulig å opprettholde brukene fordi en hermetikkfabrikk på stedet har gitt tilstrekkelige kontantinntekter.

Nord-Hordalands sentrale problem i 60- og 70-årene har altså vært: å sikre bosettingen og dermed bygdesamfunnet ved å skaffe nye arbeidsplasser.

Dette må ikke overdrives. Arbeidskraftsmyndighetene sier at de i høyden kan skaffe 100 mann fra området til storindustri på Mongstad. Med de dårlige utsiktene for arbeid på lang sikt, er det få som i dag våger å forlate det arbeidet de i dag har, selv om det betyr til dels lang pendling.

Hydro og de politikerne som gjerne vil ha storindustri til Mongstad, bruker tall for arbeidskraftsreserven av en helt annen størrelsesorden, tall som arbeidskontoret ikke kan gå god for. Stortingsmann Marås (DNA) fra Lindås opererte med 1200 pendlere i stortingsdebatten om Mongstad for å legitimere storindustriplanene.

Befolkningen har generelt sett hatt få illusjoner om at den monopol-kapitalistiske utviklingen med sentralisering og nye markedsdannelser kan løse deres problem. I Lindås kommune stemte f.eks. 75 prosent Nei til norsk medlemskap i EEC.

Norsk Hydros problemer — litt historie

Norsk Hydros problemer er av en helt annen art. Litt historie er nødvendig for å få det rette perspektivet. Hydro ble etablert i 1905 på grunnlag av fransk imperialistisk kapital. I Norge hadde man patent på lysbuetmetoden for framstilling av salpeter og dessuten energikilden, vannkraft. På samme måte som på Mongstad ble naturressursene kjøpt til spottpris: Rjukanfossen ble kjøpt for 8000 kroner, kvadratmeterprisen på utmarka på Mongstad var 1 krone.

I sin egen skrevne historie forteller Norsk Hydro om sitt storsinn overfor oppsitterne på Rjukan. Gullik Rue som hadde tjent 4600 kroner for å selge fallrettighet og gård, kom etter noen år til Hydro og ba om økonomisk hjelp. Han fikk innvilget en årlig permisjon på kr. 1000 til han døde i 1922. Da solgt Hydro salpeter for mye over 100 mill. kr. årlig. To advokater fikk som oppgave å sikre seg 151 bruksnummer på Tinn. For å hindre oppjobbing av

prisene gikk selskapet drastisk til verks: Sitat fra Hydros egen historie: »Derfor gjaldt det å handle raskt og etter en velgjennomtenkt plan. I løpet av en enkel natt ble det tatt ut håndgivelser på en hel grend uten at eierne fikk røde på hva som egentlig gikk for seg».

Økonomisk landssvik

Hydro var helt fra starten av basert på og avhengig av utenlandsk, imperialistisk kapital. Bedre ble det ikke da Sam Eydes lysbuet metode fra midten av 20-åra ble utkonkurrert av en metode utviklet av det tyske I.G. Farben, verdens største monopolselskap med nærmere 150 000 ansatte. Denne teknologiske nyvinningen førte til at Hydro ble tvunget til en avtale med I.G. Farben. Avtalen ga tyskerne 25 prosent av aksjene i Hydro. Fra nå av, kommer det også en tysker inn i ledelsen i Hydro ved siden av franske, svenske og norske finansfolk. Som de fleste sikkert vet spilte I.G. Farben en avgjørende rolle for oppbyggingen av den nazistiske krigsstaten og drev storstilt produksjon i konsentrasjonsleirene med mennesker som råstoff. Helt fra 1928 satt Hydros norske generaldirektør, i I.G. Farbens »Aufsichtsrat».

Da krigen kom hadde nazistene allerede laget omfattende planer for hvordan Hydro skulle inngå i den tyske krigsproduksjon. De norske aksjonærene og storborgerne som satt i Hydros ledelse godtok dette straks og begrunnelsen var den snevre kapitalistiske: Det ville sikre konsernets vekst og utvikling, styrke dets lønnsomhet. Monopolkapitalen er uten fedreland.

For tyskerne gjaldt det å sikre fullstendig aksjekontroll, og ved å la en gruppe av norske monopolkapitalister komme med som større aksjonærer, kunne de franske eierne skyves til side. Som et ledd i tyskernes krigsplaner kom på denne måten kjente norske kapitalistfamilier inn som aksjonærer i Hydro: Det var familien Astrup, Andresen (Tiedemans Tobakfabrik og Andresens Bank), Fred Olsen, familien Klaveness og andre. Og de fikk beholde sine aksjeposter etter krigens slutt og sitter i dag i toppledelsen i Norsk Hydro.

I Nordisk Lettmetall som skulle realisere nazistenes videre krigsplaner deltok Hydro sammen med den tyske staten og I.G. Farben. Anlegget ble bombet av de allierte i 1944.

Dette er en historie om økonomisk landssvik. Når vi i tillegg vet at Hydro v/ generaldirektøren bevilget 25 000 kroner til Nasjonal Samling noen måneder etter okkupasjonen, skulle bildet være utvetydig. Men nei. Landssvikoppjøret endte med at saken mot Hydro ble henlagt etter 7 års trenering. En næringslivsadvokat fikk i oppdrag å utrede saken, og mot daværende politiinspektør Lars L'Abbe Lunds kraftige protester ble advokatens konklusjon

sjon tatt til følge.

Hva lærer historien?

Hva har så dette med Mongstadutbyggingen å gjøre?

For det første. Dette korte historiske overblikket viser at et selskap som Hydro i tråd med kapitalistisk fornuft, alltid vil legge avgjørende vekt på de forhold som kan fremme selskapets lønnsomhet og utvikling. Hydro hadde såkalte strukturproblemer i mellomkrigstiden og selskapets ledelse kapitulerte umiddelbart for de løfterike fortjenestemulighetene et samarbeid med nazistene innebar.

Hydros senere historie bekrefter at selskapets profittinteresser går foran alle andre hensyn: Rjukan ble nedlagt i slutten av 1960-årene, produksjonen der var ikke lønnsom og da fikk Rjukanarbeiderne klare seg som best de kunne på egen hånd. I dag er Hydro fremdeles inne i en strukturkrise.

For Hydro er Mongstad en del av en kamp på liv og død for å overleve. Dynamikken i den kapitalistiske økonomien driver selskapet fra strukturkrise til strukturkrise. Det gjelder nå å tilpasse seg en fremtidig situasjon der vannkraft ikke lenger er alfa og omega.

Selskapet har kastet seg inn i kampen om oljen og som et ledd i dette bygges det nå et oljeraffineri på Mongstad i samarbeid med en av Europas største monopolbedrifter, British Petroleum. Mongstad er en av Hydros historisk sett mange struktururomlegginger som alle har som hovedmål å sikre kapitalistisk profitt.

For det andre. Dette korte historiske overblikket viser at Hydro er i pakt med sine historiske tradisjoner når selskapet – som vi skal se senere – ved sluttaktikk tusker til seg innmarksområdet på Mongstad, den dyrka marka i tillegg til utmarka.

Hydro som »statselskap«

For det tredje. Historien om Norsk Hydro er en historie om statsmonopol-kapitalismens utvikling i Norge. Gjennom sine intime forbindelser til regjeringen kunne Sam. Eyde i 1905 sikre seg de nødvendige konsesjoner til reisingen av Hydro. Etter krigen kunne selskapet med statens velsignelse slippe unna rettslig forfølgning pga. landssvik og fortsette driften med de samme eierne og deres lojale ledelse. Krigen førte dessuten til at båndene til staten ble ytterligere styrket. Staten overtok de tyske aksjene.

I 1971 sikret staten seg aksjemajoriteten i Hydro. De reelle motivene for dette kjøpet er det vanskelig å finne klart uttrykt. I Stortingsproposisjonen om kjøpet heter det:

»Norsk Hydro har i dag en meget fri stilling i forhold til staten som aksjonær. Staten har fulgt den samme linje i forhold til andre selskaper med betydelige statlige aksjeinteresser. Den foreslåtte ervervelse av aksjemajoriteten i Norsk Hydro tar ikke sikte på å endre den linje som staten hittil har lagt til grunn på dette område.»

Ingenting tyder på at denne linjen ikke blir fulgt i praksis. Staten har ikke brukt sine aksjer til å skifte ut monopolborgere i Hydros ledelse med f.eks. stortingsmenn eller statsbyråkrater. Blant styrets 7 medlemmer finner vi bare en man som ikke sitter der i kraft av personlige eierinteresser, stortingsmann Ingvald Ulveseth (DNA). I representantskapet sitter styreformannen i Landbrukets Sentralforbund, Hans Borgen.

Aksjemajoriteten betyr tilsynelatende lite. Men, i realiteten vil jeg hevde at det at Hydro er blitt et »statsselskap», vil kunne legitimere en rekke av de politisk diskutabile beslutninger som selskapet i tiden som kommer vil måtte foreta for å sikre sine lønnsomhetsinteresser. Som vi skal se, har vi nettopp i Mongstad-saken et eksempel på at staten ikke minst gjennom ledelsen i Det Norske Arbeiderparti, politisk har legitimert og dermed muliggjort Hydros planer på Mongstad.

Allerede i stortingsdebatten om Mongstad i juni 1971 ser vi at statens aksjeovertakelse fungerer ideologisk. Toralf Westermoen, KrF, sa følgende i debatten:

Når Norsk Hydro i dag etter innkjøpet av de franske aksjene er fullt og helt styrt av den norske stat, er intet mer naturlig enn at nettopp denne bedriften skal få lov å starte opp med det første norskeide oljeraffineri og petrokjemisk industri med norsk olje (st.tid. 3256).

To problemer – uforenlige interesser

Altså: I utgangspunktet har vi å gjøre med to hovedinteresser i Mongstad-utbyggingen: Befolkningen i Nord-Hordaland som ønsker å bevare bygdesamfunnene og sysselsettingen og Norsk Hydro som hadde et presserende behov for strukturuomlegging. Spørsmålet blir så: Kunne disse vidt forskjellige interessene forenes til alles felles beste? Det viste seg at det oppsto grunnleggende motsetninger mellom lokalbefolkning og Hydros planer. Resultatet er blitt, som vi skal dokumentere, at Hydro har klart å presse gjennom sin vilje. Foreløpig er resultatet blitt at et av de mest livskraftige bygdesamfunnene i Lindås, nemlig Mongstad, er blitt jevnet med jorda. Her er historien.

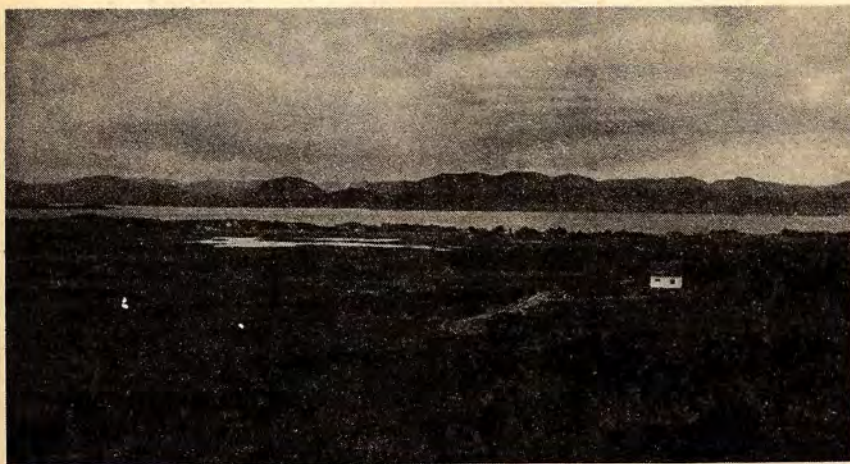
HISTORIEN OM MONGSTAD

I 1969 framla Vestlandskomiteen med Ingvald Ulveseth som formann, sin plan for næringsutviklingen på Vestlandet. En av de få konkrete konklusjonene var storindustri på Mongstad. Tanken var aluminiumsproduksjon. Like etter får Lindås kommune håndgitt Mongstadbygdas kjempesvære utmark som var aktuelt for denne storindustrien. *Det var uttrykkelig presisert at det bare var utmarke som Hydro og Årdal og Sunndal Verk meldte seg som interessenter til, som var aktuell for utbygging.* De la fram sine planer i forhandlinger med fylke og stat. ÅSV planla aluminiumsproduksjon, Hydro aluminiumsproduksjon og oljeindustri. Disse planene ble lagt fram overfor staten i mars 1970. *En tegning over Hydros planer, datert 22.12.1969 viser at Hydro har prosjektert oljeraffineri på innmarksområdet på Mongstad.*

Det var forholdsvis nylig blitt aktuelt å legge oljeraffineriet til Mongstad. Hydro hadde opprinnelig tenkt å plassere det ved Brunlanes i Vestfold. Men dette ble forpurret av en massiv motstand fra lokalbefolkningen der.

Det følger nå en rekke forhandlingsmøter. På det møte 22. mars møter Hydro Industridepartementet, representanter for Hordaland fylke og ordførerne i Lindås og Austrheim. Grov var altså på det møtet. 16. juni 1970 tar fylkesutvalget i Hordaland stilling til ÅSV og Hydros planer. Hydro blir valgt. I saksdokumentene til dette møtet er det ikke nevnt med et ord at innmarka på Mongstad inngår i Hydros planer.

Mongstad – før distriktsutbyggingen.

Fylkesordfører var Sam Lervåg i Austrheim kommune, som ligger kloss opptil Mongstadutmarka. Lokalbefolkningen på Mongstad lever fremdeles i den trygge forvissning at det bare er utmarka de må avstå. Så sent som i slutten av juni, etter at alle beslutninger om utbygging, innmarken innbefattet, er tatt har kommunalpolitikerne befarig på Mongstad. Lokalbefolkningen får nye forsikringer om at innmarka skal holdes utenfor. En av innvånerne spurte stortingsmann Helland fra Senterpartiet, tidl. ordf. i Lindås, som var med på befaringen, og fikk det samme svaret.

Innmarka skal tas!

20. juli er alt klart fra Hydros og myndighetenes side og lokalbefolkningen innkalles til informasjonsmøte hvor Hydro, fylket og ordfører informerer lokalbefolkningen om at innmarka også skal tas.

Og på toppen av det hele: Mongstadfolket ble fortalt at møtet var internt og ble bedt om ikke å røpe noe fra møtet.

Reaksjonen hos grunneierne på at innmarka skulle tas og hjemmene deres tilintetgjøres, er entydige på ett punkt. De hadde alle følt seg sikre på at dette ikke kunne skje. De hadde stolt på politikerne og deres muntlige forsikringer.

Meningene var mer delte på spørsmålet om hva som nå skulle gjøres. Noen resignerte straks, andre håpet på at Hydro kunne snakkes til fornuft og finne andre utbyggingsmåter, mens andre igjen satset på å vinne de kommende ekspropriasjonssakene.

Hvem førte Mongstad-folket bak lyset?

Folket på Mongstad var altså ført bak lyset. Spørsmålet blir: Av hvem?

Vi har alt nevnt at Hydros plantegning fra desember 1969 viser at oljeraffineriet er tegnet inn på Mongstads innmark.

Ingvald Ulveseth var medlem av styret i Norsk Hydro. Han må ha kjent til planene.

Industriministeren Sverre Walter Rostoft fikk seg forelagt planene. Han visste altså om at innmarka skulle tas.

Fylkesingeniøren i Hordaland la fram planene for fylkesutvalget. Han må ha kjent sakens dokumenter. Det samme gjelder fylkesmannen.

Fylkesformannen Lervåg og ordføreren på Askøy har bekreftet at spørsmålet om innmarka ble behandlet på møtet i fylkesutvalget (bekreftelse via telefon til Reidar Solheim).

Ordfører Grov var på møtet 22. mai med Hydro, og han må også ha kjent planene.

(På møtet i Studentersamfunnet sa Grov at han ikke visste noe om

innmarksspørsmålet før etter behandlingen i Fylkesutvalget. Først 7. juli ble han informert om dette på et møte hos Hydro. Ingen av stortingsmennene Ulveseth (DNA) og Helland (Sp, tidl. ordfører Lindås) benektet at de hadde kjent til planene Hydro hadde om oljeraffineri på innmarka. Dette tyder altså på at også kommunepolitikerne regelrett er ført bak lyset av Hydro og de sentrale myndighetene.)

Etter at saken er kjent skriver Mongstadutvalget til Hydro og viser til protestene mot at innmarka skal tas.

Mongstadutvalget er et samarbeidsorgan mellom Hydro, fylket og lokale myndigheter. Det ble opprettet sommeren 1970 og har som oppgave å koordinere arbeidet med oppbyggingen av storindustri samfunnet på Mongstad. Ordføreren i Lindås er ansatt på full dag med bl.a. arbeidet i dette utvalget.

Hydro skriver tilbake til Mongstadutvalget og bekrefter at planene fra første stund må ha vært kjent. Sitat fra brevet som er gjengitt i Kongelig resolusjon 1972:

»Da vi anmeldte vår interesse for industriområdet på Mongstad, var forutsetningen blant annet at kaier for store skip og at fjell-lager for råolje skulle legges på Mongstadneset kfr. vår tidligere oversendte tegning 1F.55557 A, dat. 22.12.1969.»

Etter dette redegjør Mongstadutvalget for situasjonen i Bergens Tidende:

En finner det her rett å presisere at de som i 1969 forhandlet med grunneierne om industriarealene ved Mongstad på det tidspunkt ikke ante noe om det omfang industriplanene nå har fått. De var først etter nevnte møte mellom fylket og Norsk Hydro den 7. juli d.å. at kommunens representanter hadde anledning til å gi grunneierne orientering om den plan som nå foreligger.»

Det viktigste er her at det ikke benektes at kommunens representanter var informert om Hydros planer før den 7. juli, men at de ikke »hadde anledning til å gi grunneierne orientering» før etter denne datoen.

Hvem ga ordrer om taushetsplikt? Hvorfor godtok de kommunale representantene disse ordrene?

Det som står klart er at Hydro, stat og fylke bevisst førte Mongstad-befolkningen bak lyset.

Stortingsbehandlingen

I et samfunn som Norge er det, som vi alle er blitt fortalt, Stortinget og de folkevalgte som bestemmer.

Stortinget bestemte om utbygging på Mongstad 15. juli 1971. Det var bra

for folk i Nord-Hordaland med storindustri på Mongstad mente Stortinget.

Noen få kritiske røster blandet seg i den ensidige lovprisingen av Mongstadutbyggingen. Gunnar Garbo var sterkt kritisk til saksbehandlingen. Om denne sa han bl.a.:

»For Stortingets vedkommende er tilfellet uten tvil det at vi har hatt meget liten mulighet til å foreta denne gransking. (av saksforholdene) De få dagene vi har hatt til rådighet, har vært midt i den travleste tid vi har hatt i denne sesjonen . . . Den melding vi har fått i dag (st.meld. om Mongstadutbyggingen) er ikke bare kommet sent til Stortinget — den er ennå ikke trykt. Den foreligger ennå ikke alminnelig tilgjengelig, og vi som er så opptatt av offentlighet i forvaltningen, av nærdemokrati og av alminnelig engasjement i styre og stell, skulle stelle oss slik at saker av slike dimensjoner kunne ligge ute så det var mulig å få i gang en alminnelig offentlig debatt før Stortinget tok den endelige avgjørelse.»

Han etterlyste Stortingets mulighet til å få alternativ utredning, men stortingsmennene flest var hovedsakelig opptatt av å markere sin distriktvennlighet med store flotte og tomme ord. La oss sitere sosialdemokraten Arne Kiellands konklusjon i debatten som uttrykk for stemningen:

Jeg synes som konklusjon at Mongstad-planene er en milepæl i norsk industripolitikk. Det er fordi planene er utvikla i harmoni med lokale og folkevalgte kretser på et tidlig tidspunkt, og fordi de blir et ledd i et forsøk på å bygge ut våre olje- og lettmetallinteresser og frigjøre dem en smule mer fra de internasjonale gigantene.

Eller: Lenge leve *den norske* monopolkapitalen.

»Hadde vi bare visst . . .»

Mongstadbefolkningen måtte altså aleine ta kampen opp hvis utbygging av raffineriet skulle kunne forhindres. Og de måtte ta kampen opp etter at alle formelle vedtak i alle besluttede myndigheter var fattet. De forsøkte å legge fram sine saker overfor pressen og i kommunestyret. Men de var for få og for uforberedt til å kunne nå fram.

De engasjerte eksperter — bl.a. fra Universitetet i Bergen — som la fram undersøkelser av strandforhold, grunnforhold osv. undersøkelser som ble stilt opp mot Hydros egne eksperter og disses konklusjoner. Folkets egne eksperter kom med uttalelser som stod i motstrid til Hydro-ekspertisen. Det var ikke nødvendig med innmarka for å bygge oljeraffineri på Mongstad. Industridepartementet måtte på grunnlag av disse undersøkelsene medgi at Norsk Hydros argumenter for å få innmarka, *ikke* holdt, og departementet la derfor avgjørende vekt på *de økonomiske argumenter* Hydro framla for å få

nettopp innmarka. De kunne spare noen millioner på å legge kaiene og tankene på Mongstadgårder.

Gjennom sin advokat ba grunneierene Hydro om å få utlevert det undersøkelsesmaterialet som lå til grunn. Etter flere purringer kom svar fra Mongstadutvalget hvor utvalget meddeler at det ikke kan kreve at Norsk Hydro skal legge fram for private grunneiere de detaljerte undersøkelsene. Grunneierne fikk altså ikke engang se de dokumentene som angivelig var avgjørende for hele deres framtid.

Det siste forsøket fra oppsitterne på å stoppe utbyggingen fant sted i forbindelse med ekspropriasjonen av eiendommene. 26 grunneiere protesterte til Industridepartementet mot ekspropriasjonen. De mente det ikke var saklig grunn for at anleggene måtte legges på innmarks-området. Protesten ble avvist. Det ble til overmål bestemt at Hydro kunne få begynne anleggsarbeidet før ekspropriasjonssakene var ferdig for 9 av eiendommene. Ellers ville Hydro tape penger. Takseringen av eiendommene i siste instans, skulle således foretas etter at Hydros anleggsmaskiner hadde jevnet dem med jorden.

8 grunneiere anket til sivilombudsmannen, der de meget saklig og godt dokumentert la fram sitt syn. Dette var så sent som i mai 1972. Anken ble avvist av formelle grunner. — Saker som har vært til behandling i organ som står over forvaltningen, kan ikke sivilombudsmannen ta opp.

Når det gjelder saksbehandlingen er det viktig til slutt å slå fast at *kommunestyret* i Lindås åpenbart har vært holdt utenfor de reelle beslutningene. Når saksbehandlingen var ferdig alle andre steder, fikk kommunestyret anledning til å uttale seg. En representant sa det slik i et intervju at han og resten av medlemmene følte det slik at sakene i virkeligheten var avgjort før de kom til kommunestyret. »Ordføreren var informert, men lite visste vi om hva han drev med.» Kommunestyret var ikke kjent med at innmarka skulle tas før informasjonsmøtet med oppsitterne. Saken var da bestemt. Lokalbefolkningens oppgave var å møte opp og la seg informere. Den nevnte kommunestyreprerentanten sa at hvis han den gang visste hva han i dag vet, ville han og sannsynligvis et flertall i kommunestyret gått mot Hydro sine planer.

DISTRIKTSUTBYGGING?

Vi har til nå hovedsakelig oppholdt oss ved overgrepene på lokalbefolkningen. La oss se litt nærmere på det som skulle være hovedsaken med Mongstad: distriktsutbygging.

Målsettingen var arbeidsplasser til et avfolkningsområde. Utbyggingen på Mongstad var en av de få konkretiserte konklusjonene i Vestlandsplanen.

»1500 arbeidsplasser» blir 170 . . .

Da Hydro ble valgt framfor ÅSV, var det fordi Hydro hadde en mer variert plan som omfattet oljeindustri foruten aluminium. ÅSV hadde bare aluminiumsplaner. Mens ÅSV regnet med 5–600 mann i første byggetrinn, opererte Hydros planer med 15–1800 arbeidsplasser med muligheter for betydelig utvidelse. Dette var avgjørende for at valget falt på Hydro.

Hva blir så realitetene?

I første omgang er det bare planer for oljeraffineri. Fast arbeidsstyrke på dette blir ca. 170 mann. Av disse må en stor del rekrutteres utenfra lokalsamfunnet, bare i liten grad blir det snakk om kvalifisert arbeid.

Av de mer luftige planene er utbygging av petrokjemisk industri. Disse er ikke konkretisert i dag. Tvert imot er situasjonen meget flytende. Hydro samarbeider med bl.a. Phillipsgruppen når det gjelder oljeutvinningen i Nordsjøen. Det er klart at ilandføringen ikke kommer til å skje til Norge. Oljen skal til England. I TV-programmet i går kveld kom det fram at i alle fall deler av videreføringen kommer til å skje der. Phillips er større og sterkere enn Hydro, og konsernet vil uten tvil la lønnsomhetsbetraktninger gå foran nasjonale norske hensyn. Så snart oljen er oppe av sjøen er den Phillips' eiendom. Den norske staten er da helt ute av bildet. Ifølge uttalelser fra generaldirektør Holthe baserer heller ikke oljeraffineriet på Mongstad seg på Nordsjøolje, men import av råolje fra Midt-Østen. Det blir visst billigere.

Hydros »planer» om aluminiumsverk

De opprinnelige industriplanene på Mongstad omfattet smelteverk for aluminium. I dag er dette ikke aktuell politikk ettersom det er overproduksjon på verdensmarkedet.

Aluminiumsplanene er kokt ned til produksjon av et av råstoffene i aluminiumsproduksjonen, *aluminiumoksyd*. Disse planene bygger på to forutsetninger som Hydro sikkert vet ikke er til stede.

For det første skal fabrikkene basere seg på leveranser av denne råvaren til de norske selskapene som produserer aluminium, og for det andre må produksjonen baseres på bauxitt. Nå er situasjonen den at det er et par monopoler i verden som kontrollerer bauxittgruvene, og ingen av disse har Hydro noe spesielt forhold til fra før. Dessuten har nettopp disse monopolene kontrollen med aluminiumsproduksjonen i Norge og leverer selv aluminiumoksyden. Det er ingen grunn til å tro at de amerikanske aluminiumsmonopolene vil gå fra sin tidligere politikk overfor Norge. Denne har resultert i at oksydfabrikken i Høyanger ble nedlagt etter at de selv hadde tvunget den norske staten til å overlate til seg halvparten av aksjene i Årdal og Sunndal Verk.

Disse forholdene regner Hydro sannsynligvis aldri vil komme opp fordi selskapet med god grunn regner med at hele prosjektet vil bli stoppet på spørsmålet om forurensningene det vil medføre. Planene er å føre avfallsproduktet, rødslammet, ut i Fensfjorden, 400 000 tonn årlig. I BT i dag kunne vi lese at Vestlandske Naturvernforening i krasse ordelag har gått mot prosjektet. Min forståelse av Hydros politikk i denne saken er at de bevisst spiller på at planene vil bli stoppet av politiske grunner. Dermed kan de toe sine hender når de senere blir stilt til ansvar for de løftene om arbeidsplasser de opprinnelig har lovet. Altså: etter min oppfatning en ny politisk manipulasjon.

Hermetikkfabrikken – ingen framtid?

Vi står igjen med 170 arbeidsplasser hvorav de fleste skal besettes med høyt kvalifisert arbeidskraft. Nettoen for lokalbefolkningen blir enda mindre når vi trekker ifra de 45 som arbeidet på hermetikkfabrikken og de 4 som arbeidet på det mekaniske verkstedet på Mongstad.

I argumentasjonen mot lokalbefolkningen ble det stadig argumentert med at hermetikkfabrikken ikke hadde noen framtid. Det var et gangbart argument helt til disponenten i fabrikken lot seg intervju i Dagbladet i august 1972:

»Etter at det firma som jeg representerer – Neptun Canning Co. A/S, Stavanger i 45 år har drevet en hermetikkfabrikk, basert på sesongdrift, på Mongstad, ville det i fremtida vært mulig å drive på helårsbasis og med betydelig økning av antall arbeidsplasser, hvis planen om storindustri ikke ble realisert. Vi er nemlig i dag medeier i to av de mest moderne og største frysebåter i landet.»

Ringvirkninger

Nærmere to tusen anleggsarbeidere vil det bli på det meste når olje- raffineriet skal bygges. En god del av disse vil være folk fra Nord-Hordaland. Men langt fra alle. Til nå er det flere fra distriktet som har søkt arbeid og blitt avvist. Entreprenørfirmaene argumenterer med at de ikke har tid til å lære opp folk på anleggsmaskinene, og arbeidet foregår i stor grad med avanserte anleggsmaskiner.

Men hva med alle anleggsarbeiderne når anleggsperioden er slutt? Den daglige driften av raffineriet krever som vi har sett få folk. Alternativet blir sannsynligvis flytting til et annet anleggsområde eller til Stor-Bergen, et mønster som er velkjent fra andre anlegg. For småbrukerne og fiskerne i

Nord-Hordaland og Ytre Sogn blir anleggsarbeidet på Mongstad sannsynligvis første mellomstasjon til fullstendig proletarisering i storbyene.

I dag er det omlag 1200 pendlere i Nord-Hordaland (iflg. Olav Marås, stortingsmann, DNA). Vil pendlingen forsvinne med Mongstadutbyggingen? For det første er det i overskuelig framtid ikke plass til alle pendlere i fast arbeid på Mongstad. For det andre forutsetter man at også de fast ansatte skal pendle. Olav Marås (fra Lindås) sa i stortingsdebatten at målsettingen er å bygge ut kommunikasjonene så godt at arbeidskraften kan rekrutteres fra fastboende i en omkrets fra Mongstad på nærmere 5 mil. Altså fortsatt pendling.

Hensikten med Mongstad er også å skape ringvirkninger for hele regionen. Lokale småbedrifter har muligens fått noen kontrakter. Men det er et faktum at de *store* leveransene og oppdragene er gått til større Bergensfirmaer og utenlandske selskaper.

En ringvirkning er belastningen på de kommunale finansene i Lindås. Kommunen har brukt sin lånekvote i den statlige Kommunalbanken til å kjøpe tomtene på Mongstad. Dette er ren kreditt for Hydro hvis forpliktelse er å betale renter og avdrag. Kommunen har også måttet forplikte seg til å bygge ut et større vannverk. Hydros innsats begrenser seg til å betale leie for det de kommer til å forbruke. Av staten har Hydro videre blitt fritatt for investeringsavgift, kr. 85 mill. Dette er subsidiering finansiert av landets skattebetalere. Hva kunne 85 mill kr. ellers vært brukt til for å styrke næringslivet i Nord-Hordaland?

Hydro har stilt som forutsetning for utbygging at kommunikasjon til Mongstad fra Bergen utbedres. Dette har alt betydd og kommer til å bety en god del bevilgninger over statens og muligens også fylkets veibudsjett. Selvsagt vil dette får ringvirkninger for distriktene i Norge. De kommer til å få mindre av kaka.

Ja til arbeidsplasser – Nei til Norsk Hydro

Som konklusjon vil jeg si: Den formen for distriktspolitikk som vi her har sett må nødvendigvis ligge langt fra de ønskene befolkningen i distriktene er tjent med og ønsker. Det er ikke distriktspolitikk på bygdefolkets forutsetninger, men statlig støttepolitikk til monopolkapitalen på dennes egne premisser. Det kaller marxister statsmonopolkapitalisme.

I 1970 diskuterte Ulveseth og jeg distriktspolitikk her i Studentersamfunnet med utgangspunkt i Vestlandskomiteens innstilling. Jeg gikk sterkt mot storindustriplanene nettopp fordi det bare ville løse kapitalismens og ikke folkets problemer. I dag kan vi vurdere resultater, og dessverre er jeg nødt til å konkludere med at det var jeg som hadde rett i 1970.

Det er *fortsatt* all grunn for utkantkommunene i Nord-Hordaland og Ytre Sogn å arbeide for å bevare bosettingen og bygdesamfunnene under paroler som Ja til arbeidsplasser, Nei til pendling. I tillegg kan og må de nå tilføye: Nei til Norsk Hydro.

Arbeidsfolk i bygd og by

SAMAN MOT

STAT OG KAPITALMAKT

Vi meiner arbeidarar, fiskarar og bønder, arbeidsfolk i by og på land, har sams interesser mot staten og storfinansien. Dei tiltaka som råkar bygdene, slær attende på arbeidarane i byane. Sentraliseringa har skapt bustadnaud, auka dyrtid, sosial naud og forslumming i byane. Heller ikkje arbeidaren er interessert i at dyrkingsjord ligg brakk og at fisken vert overbeskatta.

Den sosialismen vi ynskjer, seier at bøndene skal halde fram å dyrke jorda si, berre godseigarar og jordkapitalistar har noko a

tape, og at fiskarane skal halde fram med å fiske. Sosialismen vil byggje ut landbruket, for å gjere landet mest mogleg sjølberga. Sosialismen vil oppmuntre og hjelpe samyrkerøsla mellom bøndene og fiskarane for å gjere det mogleg å drive rasjonelt landbruk og fiske sjøl under vanskelege tilhøve.

Vi står heilt og fullt på, at forbundet mellom arbeidarklassen, bøndene, fiskarane og folket på bygdene elles er naudsynt i dag, og at det i framtida vil vere eit grunnlag for kampen for eit sosialistisk Noreg.

(Frå Raud Valallianse sitt bygdeprogram.)

**Støtt Raud Valallianse
ved valet i haust!**